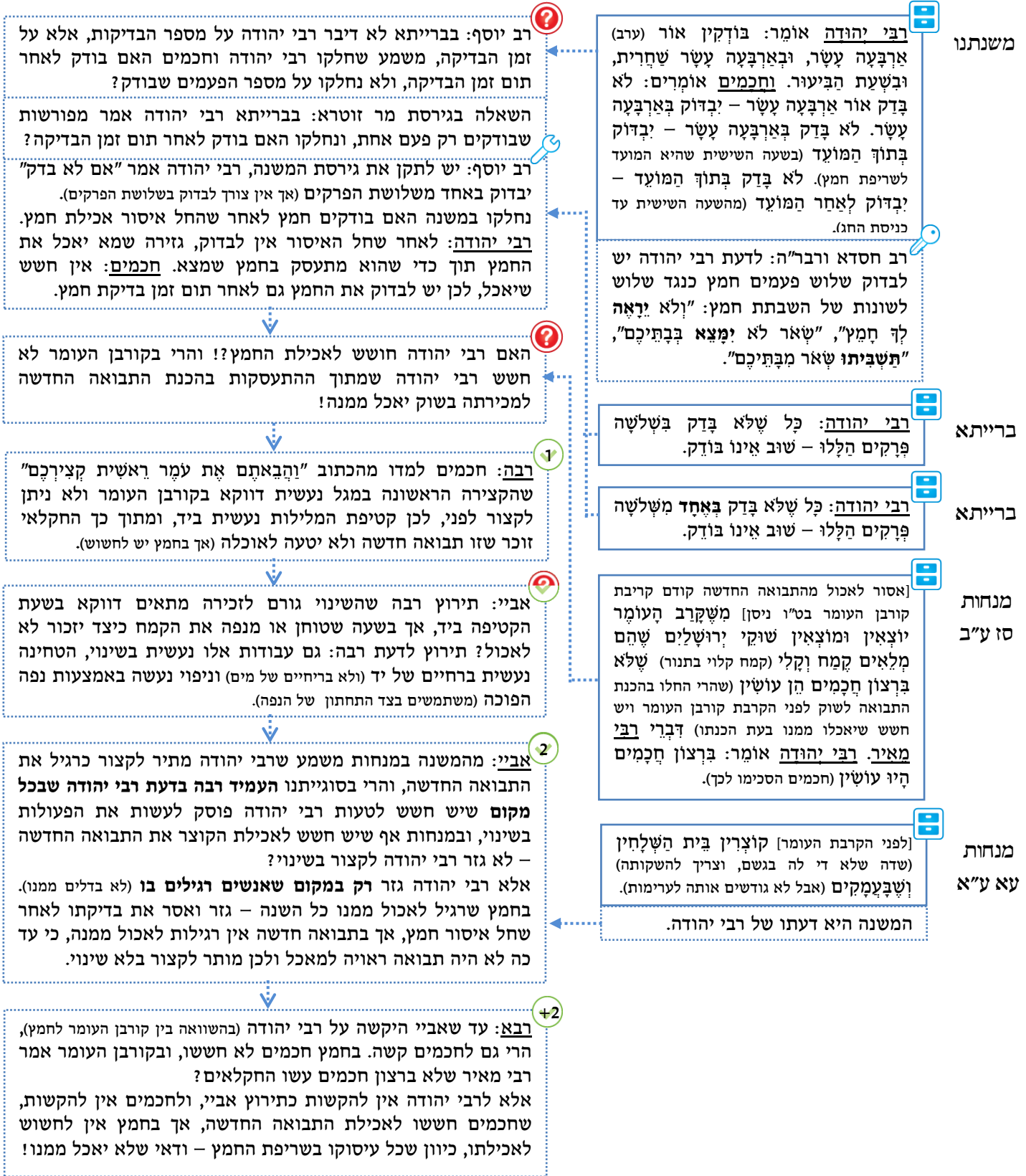

בדיקת חמץ לאחר זמנה | י ע"ב "רבי יהודה" - יא ע"ב "לא מיחלף"

הגמרא מתקנת את דברי המשנה ומסיקה שרבי יהודה וחכמים נחלקו האם אדם שלא בדק בדיקת חמץ בזמנה, לדעת רבי יהודה לאחר שחל איסור חמץ (תחילת שעה שביעית) אין לבדוק חמץ מחשש שמא יאכל באיסור את החמץ שמצא, ולחכמים לא חוששים. לאור מספר דינים בש"ס שנחלקו חכמים ורבי יהודה מגיעה הגמרא למסקנה שחכמים גזרו לאסור רק במקום שאנשים יכולים להתבלבל בין דברים דומים, ורבי יהודה גזר לאסור רק במקום שאנשים רגילים להשתמש בדבר ולא בדילים ממנו וישנו חשש שמתוך רגילות ישתמשו בדבר האסור. (בהבדל בין חשש רבי יהודה בחמץ לבין אי חששו בקורבן העומר מתרץ רבה תירוץ שאביי סותר ומביא את טעמו. רבא משתמש בתירוץ אביי ומרחיב אותו גם לשיטת חכמים. רב אשי מתרץ תירוץ שהגמרא דוחה על הסף. הגמרא משתמשת באביי כהסבר העיקרי).

נר מלא בשמן שהוסיפו לו קליפת ביצה או כד חרס כדי שיידלק לאורך זמן רב יותר

שבת
כט ע"ב

לא יקוב אדם שפופרת (קליפה) של ביצה וימלאנה שמן ויתגנה בצד הגר (כלי שמאיר) בשביל שתהא מנוטפת (ששמן מקליפת הביצה יוסיף שמן למצוי בתוך הנר. ואסור לעשות כן מחשש שיטול שמן מתוך קליפת הביצה כדי לאוכלו, ונמצא מכבה את הנר), ואפילו היא של חרס (והחרס מאוס, אעפ"כ חשש שמא יטול). ורבי יהודה מתיר (ואינו חושש שיטלו שמן מן השפופרת).

ברייתא

[הרוצה לשאוב מים בשבת] חבל דלי שנספק לא יהא קשורו (אסור לקשור את שני קצוות החבל בקשר של קיימא) אלא עונבו (קושר בקשר עניבה, שאינו של קיימא, את שני קצוות החבל). רבי יהודה אומר: כורך עליו פונדא (חגורה) או פסקיא (חוט על השוקיים שתופס את הגרביים שלא יפלו) ובלבד שלא יענבנו (שמא מתוך שמתעסק לענוב יבוא לקשור. אך מותר לכרוך או לקשור (תוס') בגדים, כיוון שבוודאי לא יבטלם לחבל הדלי, ולאחר השבת ייקחם ואין בזה קשר של קיימא)

לדעת רבי יהודה כורך סביב שני קצוות החבל פרטי לבוש, כחגורה או פסקיא

שבת
קיג ע"א

קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל (שאינו זה קשר של קיימא, כי לא יפסיד את הפסקיא שלו לטובת החבל, אלא ודאי יסירו לאחר השבת, אך לקשור בחבל אסור שמא יניח אותו עולמית) ורבי יהודה מתיר (בחבל).

המשנה לא עוסקת בחבל רגיל, כיוון שבכך לא התיר רבי יהודה (שבוודאי טוב בעיניו להשאיר את החבל שם לעולם, שזה ייעודו של החבל), אלא בחבל של אורגים, שאינו חזק דיו ולאחר זמן יחליפנו מעל הבאר, לכן התיר רבי יהודה לקשור בו. אך חכמים חששו שמא יתבלבל בין חבל רגיל לחבל של אורגים ואסרו לקשור בשניהם.

3 רב אשי: המשנה במנחות גרסה "קמח וקלי", וכונתה לקמח שאינו ראוי לאכילה כפי שהוא, לכן לדעת רבי יהודה אין חשש שיאכלם והתיר להכין את התבואה למכירה קודם זמן קורבן העומר (אך בבדיקה חמץ יש חשש לאכילה, לכן אסר רבי יהודה לבדוק לאחר שחל איסור אכילת חמץ).

לא ייתכן שסיבת היתר רבי יהודה נבעה מכך שלא ניתן לאכול את הקמח, הרי לפני טחינת הקמח התבואה בשדה רכה וראויה לאכילה, ואף שהיא אסורה באכילה התיר רבי יהודה לקצור את התבואה לשוק! ואף אם נעמיד במשנה (הראשונה) שהכוונה לקצור דווקא ביד (כתירוף רבה לעיל) – ואופן קצירה זה מזכיר לקוצר כל הזמן לא לאכול מהתבואה החדשה, כיצד נעמיד את המשנה (השנייה), שנקבע שזו דעת רבי יהודה? שפוסקת שניתן לקצור כרגיל לפני העומר? מוכרח שתירוף רב אשי הינו "בדו"א", טעות.

אנשים רגילים לשתות שמן, וזה מעשה שלא בדילים ממנו – ובכל זאת רבי יהודה התיר? (לעומת חמץ שאסר כיוון שלא בדלים ממנו. אך לחכמים לא קשה, בשמן אסרו כיוון שאנשים לא בדלים ממנו ויבואו לטעות, אבל חמץ התירו כיוון שמחזירים עליו לשורפו. כתירוף רבה)

רבי יהודה התיר משום חומרת השבת, אנשים יודעים שאיסורי שבת הם חמורים ולכן לא יטעו מתוך אי שימת לב (בזמן שחכמים חששו, כיוון שנוטל שמן מן השפופרת ולא מן הנר עצמו – שזה בוודאי לאנשים נתפס כאיסור).

בדין "מכבה" חכמים חששו שמא יסתפק מהשמן שבשפופרת וגזרו לאסור ורבי יהודה לא חשש והתיר, וכיצד בדין "קושר" חכמים לא חששו שמתוך שעונב בהיתר יבוא לקשור באיסור, ורבי יהודה חשש והתיר לקשור רק בבגד שבוודאי לא ישאיר על החבל?

שיטת חכמים אינה קשה – ב"מכבה" הם גזרו, כיוון שרגילים להשתמש בשמן גם בשבת, יבואו להתבלבל וליטול מן השמן שבשפופרת, שזהו אותו שמן, אך ב"קושר" לא יתבלבלו, כיוון שקשירה ועניבה אלו שתי פעולות שונות. שיטת רבי יהודה אינה קשה – ב"מכבה" וב"קושר" אנשים לא יתבלבלו, כיוון שאלו איסורי שבת ואנשים נזהרים בהם (כדלעיל), ולא התיר לענוב מפני שלשיטתו אסור לענוב בשבת (ולא כפי שסברנו שאסור מפני שחשש לקשירה, אלא היא גופה מלאכה אסורה).

חכמים בברייתא לא חששו לטעות של קשירה והתירו לענוב את החבל, וכיצד במשנה חכמים חששו לטעות ולקשירה בחבל רגיל ולכן אסרו לקשור בקשר של אורגים? (לרבי יהודה לא קשה, כיוון שלא יטעו באיסורי שבת, לכן התיר לקשור בחבל של אורגים, אך אסר בברייתא את מלאכת העניבה)

שיטת חכמים אינה קשה – במשנה חכמים אסרו כי חבל בחבל יבואו להתבלבל, לכן אסרו לקשור בחבל של אורגים מחשש שיטעה לקשור בחבל רגיל, אך בברייתא התירו כיוון שקשירה ועניבה אלו שתי פעולות שונות ולא יבואו להתבלבל ביניהן.

בכורת
לג ע"ב

רבי יהודה לא גזר בכל מקום שבדילים ממנו, ומדוע אסר רבי יהודה להקיז דם בבכור אפילו במקום שלא עושה בו מום, והרי בדיני קדשים אנשים בדלים ונזהרים בהם (כאיסורי שבת)?

[בכור בהמה ניתן לכהן לאוכלו לאחר הקרבנו, ואם נפל בו מום נחשב כחולין של הכהן. אך לכהן אסור לפגוע בבכור, מהפסוק "כל מום לא יהיה בו" נלמד שאסור להטיל או לגרום מום בעקיפין לבכור בהמה. "מום" נחשב כל פגם שאינו מתרפא, כמו חתך בעצם, בשפת הפה או באוזן] **בְּכוֹר שֶׁאֶחָזוּ דָם** (שחלה מחמת ריבוי דם) **אֶפִּילוּ הוּא מֵת** (עלול למות מחמת הדם) **אֵין מְקִיזִין לוֹ דָם** (כלל, אפילו במקומות שאין נגרם מום מהקזת הדם) **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה** (מחשש שמא יטעה הכהן ויקיז דם במקום שאסור). **וְחַכְמֵי אוֹמְרִים יִקִּיז וּבִלְבָד שְׁלֹא יִטִּיל בּוֹ מוּם.**

לדעת רבי יהודה, אף שאדם נזהר בקדשים, אדם בהול על ממונו (הכהן פוחד שמא הבכור ימות ויש לקוברו ויפסיד את אכילתו) ואם יתירו בבכור להקיז את דמו – יבוא להקיז דם גם במקומות שאסור (לכן אסר כלל להקיז דם). חכמים התירו להקיז דם, כיוון שאדם בהול על ממונו, בוודאי יבוא לעבור על דברי חכמים ויקיז את הדם בכל אופן, גם במקומות שאסור. לכן התירו חכמים אופן מסוים להקיז את הדם, כדי שהכהן יוכל להציל את ממונו בהיתר.

מתוך שאדם בהול על ממונו רבי יהודה אסר להקיז דם בבכור גם באופן המותר, ומדוע בסירוק בהמה התיר לקרצף, והרי אדם בהול על ממונו (שהטיט מכחיש את הבהמה) ויבוא לקרדה באיסור?

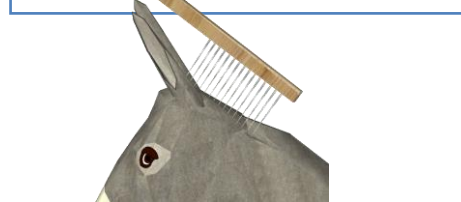
[הטיט שנדבק לגוף הבהמה מצערה ומכחישה, וביום טוב בעת שמסיר את הטיט באמצעות מסרק אסור לעשות לה חבורה שמוציאה דם משום אב מלאכה "חובל"] **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְקַרְדִּין** (מסרקים במסרק ברזל) **הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲבוּרָה, אֲבָל מְקַרְצְפִין** (מסרקים במסרק ששיניו גדולות שאינו עושה חבורה). **וְחַכְמֵי אוֹמְרִים: אֵין מְקַרְדִּין אֶף אֵין מְקַרְצְפִין.**

יש הבדל בין הקזת דם בבכור לקירצוף הבהמה, בלא הקזת דם הבכור ימות, ולכן אדם בהול על ממונו ויבוא להקיז דם גם באופן שאסור, אך בלא קירצוף הבהמה יש רק צער בעלמא ואין אדם בהול על ממונו בכך, ולכן התיר רבי יהודה קירצוף ולא גזר משום קירוד.

אֵיזְהוּ קִידוּר? וְאֵיזְהוּ קִרְצוּף? קִידוּר (מסרק עם שיניים) **קִרְצוּף וְעוֹשִׂין חֲבוּרָה, קִרְצוּף** (מסרק עם שיניים) **גְּדוּלִים וְאֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה.**

מדוע רבי יהודה גזר בחמץ ואסר לבדוק לאחר זמן איסור חמץ (מחשש שמא יאכל), והתיר לקצף את הבהמה ביום טוב (ולא חשש שיקרד)?

כיוון שרגיל לאכול חמץ כל השנה יש חשש שיטעה לאכול את החמץ שמצא לאחר בדיקת חמץ, אך לא יבוא להתבלבל בין פעולת הקירצוף לפעולת הקירוד (לדעת חכמים הפעולות דומות ולכן אסור את שניהם).

לדעת רבי יהודה מקרצף את הבהמה ביום טוב במסרק עם שיניים גדולות, שאינן עושות חבורה

ביצה
כג ע"א

ברייתא

רש"י (ד"ה "ומשנינן") מסכם את הסוגייה ומסביר מדוע חכמים ומדוע רבי יהודה גזרו לאסור:

חכמים אוסרים במקום שפעולות דומות	רבי יהודה אוסר במקום שרגיל בדבר האסור
יש לבדוק – אדם מחזר על החמץ לשורפו ובוודאי לא יבוא לאוכלו.	רבי יהודה אוסר במקום שרגיל בדבר האסור
אסור להכין תבואה חדשה – מחשש שיתבלבל לאכול מהתבואה החדשה מחמת שרגיל לאכול תבואה ישנה.	אסור – כיוון שרגיל לאכול חמץ כל השנה יש חשש שיאכל את החמץ שימצא בבדיקת חמץ
אסור – שמתוך רגילות לאכול שמן בשבת יבוא להסתפק מן השמן שבשופרת ויעבור על איסור "מכבה".	מותר להכין תבואה לשוק ולקצור כרגיל כיוון שלא רגיל לאכול מן התבואה החדשה.
מותר לענובו – קשר עניבה אינו של קיימא, ולא יתבלבל בין עניבה לקשירה.	מותר – אנשים נזהרים במלאכת שבת מחמת חומרתה ולא יבוא להסתפק מן השמן שבשופרת.
אסור לקשור – שמא קשירת חבל של אורגים תגרום להתבלבל ולקשור בחבל רגיל.	אסור לענוב – עצם מלאכת העניבה אסורה משום קושר (ואין לגזור משום חשש, שאנשים נזהרים במלאכת שבת)
מותר להקיז במקום שלא עושה מום (אם יאסרו כל הקזה – מתוך בהילתו לממונו יבוא להקיז גם במקום שאסור)	מותר לקשור – שאין בחבל של אורגים קשר של קיימא (שבוודאי יסיר אותו. ואין לגזור, שאנשים נזהרים במלאכת שבת)
אסור לקרצף ולקרד – שפעולת שניהם דומה ולכן אסור לקרצף מחמת קירוד.	אסור להקיז כלל – מתוך שאדם בהול על ממונו יבוא להקיז במקום שאסור.
אסור לקרצף ולקרד – שפעולת שניהם דומה ולכן אסור לקרצף מחמת קירוד.	מותר לקרצף – אין חשש שיתבלבל בין פעולת הקירצוף המותרת לפעולת הקירוד האסורה.